

Evolucija engleskog arbitražnog sudovanja
u Zakonu od 1979.

Zakon o arbitraži od 1950. (Arbitration Act 1950) predvidio je u čl.21. mogućnost da se nakon iscrpljenja instančnog niza u arbitražnom postupku (londonske arbitraže su često dvostepene) može putem formulacije "special case" tj. pravnog pitanja za odluku suda na inicijativu arbitra ili jedne od stranaka (ako nezavisno od arbitra onda preko suda) pokrenuti sudski postupak. U takvom slučaju može se desiti, a i dogodilo se, da su nakon dviju arbitražnih instanca u sporu sudili još i redovni sudovi u tri stepena (v. npr. u ovom časopisu br.11, str.34 poznati, za frustraciju mjerodavni, slučaj Tsakiroglou & Co, Ltd. v. Noble & Thorl, G.m.b.H.(1961), za pojam "arrived ship" brod "Johanna Oldendorff"(1973) u ovom časopisu br.61 i o istom pojmu ali bez intervencije arbitraže samo u tri stepena redovnih sudova u "Maratha Envoy"(1977) u br.77 ovog časopisa). Pokraj te opasnosti, skopčane sa znatnim troškovima, postojala je i opasnost od ukidanja arbitražne odluke na temelju "errors in fact or in law on the face of the award" tj. pogreške u utvrdjenju činjenica ili u pravu vidljive u samoj izreci odluke (koje u pravilu upravo radi toga nisu imale obrazloženja, jer bi ono također moglo dati povoda ukidanju na tom temelju). (Drugi slučajevi "misconduct of the arbitrator", tj. nepravilno ponašanje arbitra ili nepravilno postizavanje ("improperly procured") arbitražnog postupka ili odluke su od sekundarne važnosti, kako se to vidi iz judikature.) Svim ovim nedostacima londonskog arbitražnog sudovanja željelo se doskočiti, a kako ne bi drugi arbitražni forumi postali atraktivniji za stranke od londonskog. Isticalo se kod toga kako opravdanje za formuliranje pravnog pitanja za sud ("special case") doprinosi doduše ustaljenju judikature i time razvoju prava, ali i to da nema opravdanja da skupe troškove u tu svrhu snose inozemci.

U Zakonu o arbitraži od 1979. (Arbitration Act 1979) uklonjen je razlog ukidanja arbitražne odluke radi greške u pravu ili činjenicama u njenoj izreci ("errors of fact or law on the face of the award"), ali je istovremeno arbitrima nametnuta dužnost obrazlaganja njihove odluke, ako to sve stranke traže ili ako je prije izricanja odluke to

jedna od stranaka tražila od arbitra (a nema valjana razloga zbog kojega je to propustila u to vrijeme tražiti).

Žalba protiv odluke arbitara podnosi se Prvostepenom sudu Engleske (High Court), ali žalba protiv odluke Prvostepenog suda može se podnijeti Apelacionom sudu samo uz dozvolu Prvostepenog suda ili Apelacionog suda. Međutim, stranke su ovlaštene isključiti takav sudski postupak (na žalbu) u svojem arbitražnom sporazumu ("reference"). Takav sporazum može biti unešen u sporazum o konkretnom sporu, o svim (i budućim) sporovima između istih stranaka ili pak i u posebnoj ispravi i to bilo prije stupanja na snagu Zakona od 1979. ili iza njegova stupanja na snagu. U domaćim se sporovima (tj. između stranaka koji su državljani Ujedinjenog Kraljevstva ili stranci koji imaju redovito prebivalište u V. Britaniji i za pravne osobe kojima je sjedište u Ujedinjenom Kraljevstvu ili se iz njega njima upravlja) takvo isključenje ne može ugovoriti unaprijed. U sporovima koji nisu domaći može se isključiti žalba na sud i onda ako se ima riješiti pitanje prijevoznog djelovanja ("guilty of fraud") jedne stranke, jer je arbitražni sporazum i to izričito uključio. Granice isključivanja sudske intervencije su u tome što se ne može zabraniti pristup Prvostepenom sudu, ograničiti sudbenost Prvostepenog suda ili zabraniti ili ograničiti izrada obrazložene arbitražne odluke. Ovo je znatna novost, jer se do sada redovito nije običavalo izdavati obrazložene arbitražne odluke, pa i onda kada se izvan odluke i rasprave davalo takvo obrazloženje. Razlikovanje između domaćih sporova i takvih koji to nisu odraz je želje da domaće stranke i nadalje doprinose razvoju prava.

Na području pomorskog prava i velikog dijela trgovačkog prava su međutim prihvaćena osebujna rješenja, koja je stručna štampa kritizirala, ali koja ipak u konačnoj redakciji prepuštaju znatnu slobodu strankama. Naime pitanja ili zahtjevi iz područja pomorske sudbenosti Prvostepenog suda ("Admiralty jurisdiction of the High Court"), zatim osiguranja i iz kupoprodaje robe na tržištu ili burzi u Engleskoj i Walesu, a čije će karakteristike odrediti ministar, sporazum o isključenju pokretanja spora zbog pravnih pitanja bit će valjan samo ako je zaključen iza početka arbitražnog postupka ili ako se arbitražna odluka ili pravno pitanje odnose na "ugovor u kojemu je rečeno da je za njega mjerodavno drugo pravo, a ne pravo Engleske i Walesa" (v. čl.4, st.1, gore ii). Iz ovoga slijedi da ako je u ugovoru, posebno u brodarskom

ugovoru ("charter-party"), teretnici ili ugovoru o osiguranju predviđena doduše engleska arbitraža, ali primjena nekog drugog a ne engleskog prava (izgleda da bi već i škotsko pravo moglo dopustiti ovakvo isključenje, a što je i logično jer samo je Kuća lordova zajednička za englesko i škotsko pravo, a nisu ni Prvostepeni ni Apelacioni sud, koji upravo imaju nadležnost iz ovog zakona) isključenje pravnog puta pred engleskim redovnim sudovima bi bilo dopušteno, ali bi ostala na snazi dužnost obrazlaganja, osim ako se sve stranke sporazume da obrazloženje nije potrebno.

Ono što je toliko bitno novo u ovom zakonu o arbitraži prema njegovim prethodnicima (1834, 1839, 1934. i 1950) i što treba naglasiti jest da arbitri u postupku imaju ista ovlaštenja kao i suci Prvostepenog suda Engleske, da su dužni svoju odluku obrazložiti, a da se tamo gdje su predviđena tri člana arbitraže izričito utvrđuje da se odluka donosi većinom glasova. Naime, do sada su arbitri imenovani od stranaka bili suci ako su se mogli složiti o odluci, ali kada se dva po strankama imenovana arbitra nisu mogli složiti morali su birati trećeg nadarbitra ("umpire"), koji je onda sudio dok su arbitri funkcionirali kao predstavnici stranaka. (Saopćenje arbitrima od strane umpirea ili od arbitra arbitru vrijedilo je kao saopćenje stranci.) Sada više nije tako, nego su sva tri arbitra suci i suđe većinom glasova. Ovo u znatnoj mjeri približava englesko arbitražno pravo onome u ostaloj Evropi.

Praksa će pokazati kako će se i u kojem pravcu razvijati engleska judikatura utemeljena na arbitražnim odlukama, a napose da li će se stranke u pomorskim sporovima ugovarati doduše londonsku arbitražu, ali drugo mjerodavno pomorsko pravo i tako unaprijed zaključenim sporazumom izbjegavati instančni niz engleskih redovnih sudova. Očito je engleski zakonodavac smatrao da upravo mogućnost da se u pomorskim i osigurateljnim arbitražnim sporovima dođe do Kuće lordova zajamčuje stvaranje općih svjetski mjerodavnih uzoraka rješenja (iako izvan Engleske bez značaja precedenta) za temeljna pitanja pomorskog prava i prava osiguranja (poznat je značaj londonskog osigurateljnog i reosigurateljnog tržišta), a koja su se napose, kako je već gore istaknuto posebno pokazala npr. u pitanjima frustracije pomorskih ugovora, pojma stiglog broda i dr.

Zakonodavac je držao da tamo gdje stranke žele trajno usmjeravati svoje odnose prema engleskom pravu, bilo na području pomorskog prava ili prava osiguranja a u kojima je u stvarnosti to u vrlo mnogo slučajeva tako, treba da jednako snose troškove razvoja arbitražne judikature kao i stranke u domaćim sporovima. Reakcija svjetske pomorske privrede na Arbitration Act 1979 bit će vidljiva tek nakon nekog vremena i to u formularnim ugovorima i tereticama ili u isključivanju pokretanja pravnog pitanja nakon početka spora, a koji tip sporazuma je dopušten u svim, pa i pomorskim i osigurateljnim sporovima.

E.F.